

Afetler ve Mor Renk

Menekşe Tokyay

Mor renk, kırmızı ve mavinin karışımı olmanın ötesinde, patriyarkal düzene bir başkaldırı ve kadınlar arası dayanışmanın arka plan rengidir. Rivayete göre Yörük geleneğinde, çeyiz bohçasından çıkardığı, kenarları sarı işli, mor renkli cepken giyen kadın herkesin göreceği şekilde köy meydanına çıktığında, eşinden şiddet ya da kötü muamele gördüğünü veya bu yönde tedirginlik yaşadığını haber vererek diğer köylülerden yardım istemiş.

Kadına yönelik şiddet dendiğinde ise, mor renk hem dayanışmayı hem de eril şiddet sonucu moraran gözleri, kabuk bağlayan/bağlayamayan yaraları simgeler. Geçen sene Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF) [verilerine](#) göre 381 kadın katledildi. İçlerinden bazıları “şüpheli” ölüm adı altında “balkondan düştü”.

6 Şubat'ta başlayan ve 10 ili kapsayan deprem silsilesi ise kadına yönelik şiddet vakalarında kısa süreli bir durulmaya yol açsa da, eril düzenin kodları yeniden devreye giriyor ve enkaz altından kurtulan kadınlar şimdi de “insanca yaşamak” için çığlık atmaya başlıyor.

İstanbul Sözleşmesi'nden bir gecede tek taraflı bir kararla çıkmanın ardından kadınların yıllar boyu tırnaklarıyla kazıyarak elde ettikleri kazanımların psikolojik zeminde eridiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yıldan yıla derinleştiği bir toplumda, afetler mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirir. Oysa kadının toplumsal cinsiyete dayalı şiddetten kaynaklanan sığınma hakkı, anayasal güvenceye sahip temel bir haktır.

Hatay'da deprem sonrasında çocuklarıyla eski eşinin evine sığınan, burayı “daha güvenli” sanan, ancak uyandığı sırada üzerine sıcak su boşaltılan kadının ve “artçı sarsıntıda elim titredi, su döküldü” diyerek cezasızlık zırhına sarılan eski kocanın durumu aslında Türkiye'de var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yüzeye çıkarıyor.

Bu ve daha niceleri yaşıyor ve bu kaotik ortamda yaşanmaya da devam edecek. Karma toplanma alanlarında yaşayan kadınlar, çadırın fermuarı her açıldığında içeri kimin gireceğinden tedirgin olarak yaşayacak bir süre daha... 1999 depremi sonrasında yaşanan şiddet ve istismar vakaları, Güney Florida'daki Andrew Kasırgası sonrasında aile-içi şiddet vakalarının %50 oranında artması¹, ABD'deki Katrina Kasırgası'ndan sonra ise kadınlara yönelik fiziksel şiddetin tırmanması sadece birkaç örnek.

Oysa, Türkiye'deki iç hukuk da kadınların her türlü şiddet, istismar ve sömürüden uzak bir hayat sürmesi için gereken koşulların sağlanmasını şart koşar ve potansiyel faillere yönelik önleyici ve kadını koruyucu önlemlerin alınması için altyapı oluşturulmasını gerektirir. Bu da kadının korunması ve af ihtiyacı olan sosyal, tıbbi ve hukuksal güçlendirme çalışmalarının yapılması anlamına gelir.

Afet bölgesine ilk günden beri sivil toplum çatısı altında kadın dayanışmasını güçlendiren çok fazla yardım gönderildi. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne uygun olarak ilk başta fizyolojik ihtiyaçların karşılanması amaçlandı. Ardından güvenlik ihtiyaçları ve psiko-sosyal güçlendirme çabaları devreye girmeye başladı.

Son olarak, Şubat ayının ortasından itibaren TKDF Başkanı Canan Güllü'nün yoğun çabaları meyvesini verdi ve deprem bölgesinde on iki ay boyunca 21 metre karelik iki adet konteynerlerden oluşan Mor Yerleşkeler kurulması projesi başlatıldı.

Afet dönemlerinde kadınların insan haklarının ikincil plana atıldığı, yardımların "cinsiyet kör" şekilde yapıldığı, regl yoksulluğundan üreme sağlığına dek birçok fizyolojik ve sağlık ihtiyacının yok sayıldığı, üstelik psikolojik yaraların da derinleştiği düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetiminde kadınların her katmandaki yoksunluklarının giderilmesi kritiktir.

Halihazırda kadınların çadır kamplarda herhangi bir ev mahremiyetinden yoksun şekilde yaşadığı biliniyor. Daha birkaç hafta önce iç çamaşırını kendi evinde değiştiren kadın, şu anda kalabalık çadırların içerisinde en temel fizyolojik ihtiyacını gerçekleştirirken bile

---

¹ Gearhart, S., Perez-Patron, M., Hammond, T. A., Goldberg, D. W., Klein, A., & Horney, J. A. (2018). The Impact of Natural Disasters On Domestic Violence: An Analysis of Reports of Simple Assault in Florida (1999–2007). *Violence and Gender*, 5(2), sf. 87–92.

güvenli alan bulamıyor. Üstelik çadır kamplarda tuvalet ihtiyaçlarını karşılarken de bu tedirginlik artıyor; yanında mutlaka ona refakat edecek kişiler bulundurması gerekiyor.

Benzer durum genç kızlar ve yalnız yaşayan / dul kalan depremzede kadınlar için de geçerli. Zira bekar depremzede kadınlara tek kişilik çadırlar verilmediği için paylaşımlı ortamlarda mahremiyet hakkı da ihlal ediliyor. Oysa, barınma, tüm cinsiyetlerin de ötesinde, temel bir insan hakkıdır ve yaşanan bu son afetin ardından kadınların yeterli ve sağlıklı barınma hakkı da örselendi.

Afet sonrası süreçlerde kadınların “yeni normalleri” içerisinde ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde yaşadıkları güvenlik sorunlarının önüne geçmek için cinsiyet duyarlı cezai yaptırımların artması kadar barınmaya ilişkin insan onuruna yaraşır koşulların oluşturulmasına destek amaçlı toplumsal ağların da geliştirilmesi önemli.

Mor Yerleşkeler, işte tam da böyle bir hedef doğrultusunda özel sektör, belediyeler ve üniversitelerin desteğiyle kuruluyor ve kadınlara şiddetten, mahremiyet ihlallerinden, istismar riskinden azade, güvenli mekanlar yaratmayı öngörüyor. Çünkü bir afetin yaraları sarılırken, kadınlar özelinde başka psikolojik ve fizyolojik afetlerin önü açılmamalıdır.

Kurulan sisteme göre; eşinden, ağabeyinden veya başka bir akrabasından şiddet veya istismar gören bir kadın veya kız çocuğu, deprem koşullarından dolayı bu yaşadığı hak ihlalini görmezden gelmeyecek ve Mor Yerleşke’ye sığınacak. Mor Yerleşke’deki yetkililer ise, durumu yetkili mercilere ileterek kadını korumaya almış olacak.

TKDF’nin bu alanda yıllardır ciddi bir deneyim ve bilgi birikimi söz konusu; zira koordine ettikleri Şiddet Acil Yardım Hattı’na her sene binlerce kadın şiddete uğradığı yönünde bildirimde bulunuyor ve bu hat yoluyla ilgili yetkililer harekete geçilerek kadınlar koruma altına alınıyor.

Benzer şekilde, sığındığı çadırda, bundan sonraki yaşantılarının eskisinden daha zor geçeceği düşüncesiyle küçük kızlarını evlendirme kararı alan bir ailenin bu tavrına karşı çıkan ve daha okumak, evlilik kararını da kendisi vermek isteyen bir kız çocuğu da Mor Yerleşke’ye sığınarak bu hak ihlali karşısında koruma kalkanı isteyecek. Her çadır kampta bir Mor Yerleşke kurulacağı için bu korunma imkanına erişim de kolay olacak.

Yetkililerden menstrüel ürün veya iç çamaşırını istemekten utanan kadın ve kız çocukları da Mor Yerleşkelerde arzu ettikleri ürüne istedikleri miktarda erişebilecekler; vajinal veya idrar yolu enfeksiyonu olduğundan şüphelenen kadın burada ilgili doktora erişim için destek talep edecek. Bu da afet dönemlerinin kadınların temel ihtiyaçları üzerinde kurduğu patriyarkal baskı ve sosyolojik engelleri aşmak açısından önemli bir kolaylık sunacak.

Standart olarak Mor Yerleşkeler’de profesyonel ve gönüllü psikologlar, çocuk gelişimcileri, hemşireler olacak. Çadırda bir tanıdığı tarafından vücut mahremiyeti ihlal edildiği için buraya sığınan bir kız çocuğu veya genç kız da burada jinekolojik muayene yaptırabilecek.

Afetler “cinsiyetsizdir”, ancak afet sonrası süreci kadınlar için bir kat daha ağır ve “cinsiyetçi” hale getiren, bu dönemi yönetmede kadın duyarlı bir politika zinciri izlenmemesidir. Dolayısıyla, Mor Yerleşke, toplumun yarısını oluşturan kadınlara karşı duyarlı afet yönetim politikaları geliştirilmesinde önemli birer referans olacaktır.

Menekşe Tokyay, uluslararası ilişkiler alanında Galatasaray Üniversitesi'nde lisans, Avrupa Birliği bölgesel politikaları alanında Belçika Katolik Louvain Üniversitesi'nde yüksek lisans ve Avrupa Birliği siyaseti alanında Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü'nden doktora derecesine sahiptir. On üç yıldır ulusal ve uluslararası haber ajansları için röportaj ve analizler yapıyor. Uzmanlık alanları arasında AB siyaseti, Orta Doğu, kadının insan hakları, çocuk hakları ve sosyal politikalar yer alıyor. Klasik müzik dünyasına dair de çok fazla röportaj yapan Tokyay, aynı zamanda Fransızca ve İngilizceden birçok kitabı Türkçeye kazandırdı.

Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Dış Politikada Kadınlar İnisyatifine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir.